

TANZİMAT DÖNEMİ

Tanzimat Dönemi, Türk edebiyatının yönünü Doğu'dan Batı'ya; özellikle de Fransız estetiğine çevirdiği, aydınların zihniyetin değiştiği en büyük kırılma noktalarından biridir. Bu dönem, sadece yeni bir edebî anlayışın ortaya çıktığı bir süreç değil; aynı zamanda toplumun düşünce yapısını, yaşam biçimini ve kültürel algısını dönüştürmeyi amaçlayan kapsamlı bir modernleşme hamlesidir.

Tanzimat sanatçıları, yalnızca edebiyat yapmak istememiş; aynı zamanda toplumu eğitmeyi, bilinçlendirmeyi ve modernleştirmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle Tanzimat edebiyatı, Türk edebiyatında bir "değişim ve dönüşüm hareketi" olarak kabul edilir.

Tanzimat Edebiyatını Hazırlayan Sebepler

1. Osmanlı Devleti'nin Gerilemesi

Osmanlı Devleti özellikle 18. yüzyıldan itibaren askerî, ekonomik ve siyasi alanlarda Avrupa'nın gerisinde kalmaya başlamıştır. Devlet adamları bu durumun nedenlerini araştırmış ve çözüm olarak Batı'yı örnek alma düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Bu süreçte:

- Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiş,
- Batılı kurumlar incelenmiş,
- Çeviri faaliyetleri hızlanmış,
- Batı kültürü Osmanlı aydınlarını etkilemiştir.

Tüm bunlarla birlikte edebiyat da değişimden etkilenmiştir.

2. Tanzimat Fermanı'nın İlanı (1839)

Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nde modernleşmenin resmî başlangıcı kabul edilir. Bu fermanla:

- hukuk,
- eğitim,
- yönetim,
- vatandaşlık hakları

gibi alanlarda yenilikler hedeflenmiştir.

Toplum hayatındaki bu değişim düşüncesi, doğal olarak edebiyata da yansımıştır.

3. Batı Edebiyatının Tanınması

Özellikle Fransız edebiyatı Tanzimat sanatçılarını büyük ölçüde etkilemiştir. Roman, tiyatro, makale, eleştiri gibi türler Batı'dan alınmıştır.

Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi sanatçılar:

- Fransız düşünürlerini okumuş,
- Özgürlük, hak, adalet, eşitlik gibi kavramlardan etkilenmiş,
- Edebiyatı toplumu değiştiren bir araç olarak görmüştür.

Tanzimat I. Dönem Şiirinin Genel Özellikleri ve Gelişimi (1860-1876)

Bu dönem, eski edebiyat anlayışını yıkıp yerine yeni bir edebiyat anlayışı kurmayı amaçlayan bir değişim ve dönüşüm dönemidir. Şairler yalnızca sanatçı değil; aynı zamanda gazeteci, devlet adamı ve fikir insanıdır.

- "Sanat toplum içindir" ilkesi katı bir şekilde uygulanır. Şiir, estetik bir haz unsuru olmaktan çıkıp kamusal bir kürsüye dönüşmüştür.
- Türk şiirine ilk kez vatan, hürriyet, adalet, kanun, millet, hak gibi soyut ama siyasi kavramlar girmiştir.
- Sevgilinin saçının zincirine kul olmak giden sevgilinin yerine, vatanın hürriyetine kul olmak gelmiştir.
- Gazel, kaside, murabba, terakibent kullanılmaya devam etmiştir. Ancak parça güzelliği (her beytin bağımsız bir konuyu işlemesi) terk edilmiş; bütün güzelliği (şiirin tamamında tek bir konunun işlenmesi) esas alınmıştır. Bu durum şiire ilk kez başlık konması sonucunu doğurmuştur.
- Şairler teoride "Halkın diliyle yazmalıyız" (sadeleşme) fikrini savunmuş ve makaleler yazmışlardır (Örn: Ziya Paşa - Şiir ve İnşa). Ancak pratikte, aldıkları medrese eğitimi ve siyasi/felsefi kavramların ağırlığı nedeniyle divan şiirinden daha sade ama hedeflenenden uzak, ağır bir dil kullanmışlardır. Aruz ölçüsü mutlak hakimdir.
- Fransız İhtilali'nin coşkusunu taşıyan romantizm ana akımdır. Şinasi ise akılcı ve kuralcı yönüyle klasisizmden etkilenmiştir.

Tanzimat II. Dönem Şiirinin Genel Özellikleri ve Gelişimi (1876-1896)

1876'da II. Abdülhamid'in tahta çıkışı ve Meclis-i Mebusan'ı kapatarak başlattığı İstibdat Dönemi, edebiyatın yönünü tamamen değiştirmiştir.

- Siyasetten, sokaktan ve toplumsal eleştiriden menedilen aydınlar, kendi iç dünyalarına, evlerine ve psikolojilerine çekilmişlerdir. "Sanat sanat içindir" anlayışı zorunlu ve felsefi bir tercih haline gelmiştir.
- Toplumsal temalar yasaklanınca şairler; aşk, ölüm, doğa, insan kaderi, hiçlik, varoluş ve Allah-kul ilişkisi gibi felsefi konulara yönelmiştir. Abdülhak Hamit ile Türk şiiri ilk kez ölüm karşısında isyan eden, varlığı sorgulayan bir "metafizik ürperti" kazanmıştır.
- Bu dönemde eski biçimler (gazel, kaside) yavaş yavaş terk edilmiştir. Fransız edebiyatından alınan Sone, Terzarima gibi nazım şekillerinin ilk denemeleri yapılmış, divan şekilleri üzerinde oynanarak serbest biçimler oluşturulmuştur.
- Dil, birinci döneme göre çok daha ağır, süslü ve sanatlı bir hal almıştır çünkü amaç halka bir şey anlatmak değil, elit bir zümreye estetik haz vermektir.
- Aruz vezni yine baskındır ancak hece veznine olan sempati (özellikle Recaizade'nin teşvikiyle) artmıştır.

Büyük Estetik Çatışma (Kafiye Tartışması):

- Göz İçin Kafiye (Muallim Naci / Eski):**

Eski geleneği savunur. Arap harflerinin yazılışına göre kafiyenin kurulması gerektiğini söyler (Örn: "Sabah" ile "Siyah" kelimelerindeki 'H' sesleri Arapçada farklı harflerle (ح ve ه) yazıldığı için eski anlayışa göre kafiye sayılmazdı.)

- Kulak İçin Kafiye (Recaizade Mahmut Ekrem / Yeni):**

Batılı anlayışı savunur. Önemli olan harfin yazılışı değil, kulakta bıraktığı sestir (Abes-Muktebes Tartışması olarak tarihe geçmiştir).

Bu tartışma, eski-yeni kavgasını zirveye taşımış ve modern Servetifünun şiirinin doğmasını sağlamıştır.

Tanzimat I. ve II. Dönem Şiirinin Ayrıntılı Karşılaştırma Tablosu

Kriter	I. Dönem Şiiri (Aksiyon ve Toplum)	II. Dönem Şiiri (Estetik ve Birey)
Sanat Felsefesi	Sanat, toplumun eğitilmesi için bir araçtır .	Sanat, güzelliğe ulaşmak için bir amaçtır .
Temalar	Siyasi/Hukuki: Vatan, hürriyet, adalet, millet.	Bireysel/Felsefi: Ölüm, aşk, doğa, metafizik hüzn.
Dil ve Üslup	Teoride sade, pratikte başarısız ve hitabet diline yakın.	Bilerek ağır, süslü, imgeli ve içine kapalı bir sanat dili.
Nazım Şekilleri	Biçim Eski (Kaside, Gazel), İçerik Yeni .	Biçim yavaş yavaş Yeni (Batılı şekiller, serbest denemeler).
Siyasi Duruş	Muhafif, mücadeleci, meydan okuyan ve halkçı.	Teslimiyetçi, içine kapanık, ürkek ve bireysel.
Kafiye Dünyası	Geleneksel "Göz için kafiye" (Sorgulanmadan devam etti).	Modernist "Kulak için kafiye" (Büyük kavgalara yol açtı).
Şiirdeki Mekân	Sokak, mahkeme, vatan coğrafyası, meclis.	Ev, mezarlık, doğa (dağlar, köyler), iç dünya.

Dönemin Öne Çıkan Şairleri

İbrahim Şinasi

- Şiiri mistik ve duygusal bir sarhoşluktan kurtarıp akıl ve mantık çizgisine çekmek istemiştir. Şiirlerinde "akıl, kanun, medeniyet" kelimelerini ilk kullanan kişidir.
- Tercüme-i Manzume ile Fransız şiirinin mantığını Türkçeye taşımıştır.
- Edebiyatımızda yeniliklerin öncüsü olmuştur.

Namık Kemal

- Şiirlerinde tam bir hitabet havası vardır. Okuyucuyu sarsmak, coşturmak ve harekete geçirmek ister.
- Duyguların ve coşkunun romantizm akımının Türk edebiyatındaki en büyük temsilcisidir.
- Katı bir şekilde "Sanat toplum içindir" der. Onun için edebiyat, halkı eğitmek ve vatan sevgisini yaymak için bir araçtır.
- Biçimde eski (gazel, kaside), içerikte tamamen yenidir.
- Türk şiirine vatan, hürriyet, millet, adalet kavramlarını yerleştiren ve bu kavramları şiirin merkezine oturtan ilk kişidir.

Romanları: İntibah, Cezmi

Tiyatroları: Vatan yahut Silistre, Celalettin Harzemşah, Akif Bey, Zavallı Çocuk, Kara Bela.

Eleştirileri: Tahrib-i Harabat, Takip, Renan Müdafaanamesi

Ziya Paşa (İkilemlerin Şairi)

- Kafası Batı'da, kalbi Doğu'da kalmış bir aydındır. Bu yüzden şiirlerinde müthiş bir felsefi tezat ve bocalama vardır.
- Şiir ve İnşa makalesinde "Gerçek şiirimiz halk şiiridir" der ancak birkaç yıl sonra yazdığı Harabat antolojisinde Halk şiirini eşek anırmasına benzetip divan şiirini göklere çıkarır. (Bu yüzden Namık Kemal tarafından Tahrib-i Harabat ile sertçe eleştirilmiştir).
- Terkihibent ve Tercihibentlerinde insanın kaderi, dünyanın adaletsizliği ve bürokrasinin yozlaşmasını işlemiştir. Şiirlerindeki beyitler bugün bile atasözü gibi kullanılır (Örn: "Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz / Şahsın görünür rütbe-i akli eserinde")

Abdülhak Hamit Tarhan (Şair-i Azam)

- Hiçbir kuralı, ölçüyü ve geleneği tanımayan, Türk şiirini tamamen Batılılaştıran ve "modernleştiren" adamdır.
- Eşi Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazdığı Makber şiiri, Türk edebiyatında ölüm temasının kaderci çizgiden çıkıp felsefi bir isyana ve varoluşsal sorgulamaya dönüştüğü zirve noktadır.
- Sahra ile ilk pastoral (doğa) şiirini yazmış, Validem ile kafiyeyi reddederek uyaksız şiirin önünü açmıştır.

Recazade Mahmut Ekrem (Üstat)

- Şiirin sınırlarını sonsuza kadar genişletmiştir. "Zerrattan şumusa kadar her güzel şey şiirin konusu olabilir" (Atomlardan güneşlere kadar her şey) diyerek şiiri vatan-hürriyet veya divan kalıplarından çıkarıp "güzellik" eksenine oturtmuştur.
- Üç çocuğunun (özellikle Nijad'ın) erken ölümü nedeniyle şiirlerine derin bir hüzün, elem ve melankoli hakimdir. Servetifünun neslini (Tevfik Fikret ve arkadaşlarını) Galatasaray Lisesinden öğrencisi olarak yetiştirip yeni edebiyatın fitilini ateşlemiştir.

Muallim Naci (Gelenekçi Ama Yenilikçi)

- Döneminde "eski edebiyatın lideri" olarak görülse de aslında eskiyi körü körüne savunan biri değildir. Eskiye tamamen yıkmaya değil, onu modernleştirerek korumaya çalışmıştır.
- Türk edebiyatında köylü yaşamından, doğallıktan ve köy gerçekliğinden bahseden ilk şiir olan Köylü Kızların Şarkısı'nı yazarak aslında sanılandan çok daha yenilikçi bir adım atmıştır.

Hürriyet Kasidesi

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı Hükûmet'ten

Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten
Mürüvvet-mend olan mazlûma el çekmez iânetten

Hakir olduysa millet, şanına noksan gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkit olmaz kadr ü kıymetten

Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevr ü mihnetten

Mûini zâlimin dünyâda erbâb-ı denâ'ettir
Köpekdir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetten

...

Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet
Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten

...

Ne mümkün zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı hürriyet
Çalış idraki kaldır muktedirsен âdemiyetten

...

Ne efsûnkâr imişsin âh ey didâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten

- Şiir, biçimsel olarak geleneksel divan edebiyatı nazım şekli olan kaside formunda (beyitlerle ve aruz vezniyle) yazılmıştır. Ancak içerik olarak tamamen yenidir.
- Klasik kasideler bir devlet ya da din büyüğünü övmek için yazılırken, bu eserde ilk kez soyut bir kavram olan "hürriyet" (özgürlük) övülmüştür.
- Şiirde vatan sevgisi, millet bilinci, adalet, hürriyet, esarete karşı direniş dönemin yenilikçi ve siyasi fikirleri işlenir.
- Dönemin genel özelliği gereği dili Arapça ve Farsça tamlamalarla yüklü ve ağırdır. Buna rağmen Namık Kemal'in coşkulu, gür sesli, epik ve hitabet gücü yüksek anlatımı şiire büyük bir dinamizm kazandırmıştır.
- Türk edebiyatında "vatan" ve "hürriyet" kavramlarının kolektif hafızaya kazınmasını sağlayan, divan şiirinin yıkılışını ve modern Türk şiirinin doğuşunu haber veren bir köprü eser niteliğindedir.

Bayrak

Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü,
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağım!
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

(...)

Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün
Kızılığında ısındık;
Dağlardan çöllere düştüğümüz gün
Gölgene sığındık.

Ey şimdi süzgün, rüzgârlarda dalgalı;
Barışın güvercini, savaşın kartalı
Yüksek yerlerde açan çiçeğim.
Senin altında doğdum.
Senin altında öleceğim.

Arif Nihat ASYA

Hürriyet Kasidesi ile Bayrak Şiirinin Karşılaştırması

Özellik	Hürriyet Kasidesi (Namık Kemal)	Bayrak (Arif Nihat Asya)
Dönem	Tanzimat Edebiyatı I. Dönem	Cumhuriyet Dönemi (Millî Edebiyat Zevki)
Ölçü	Aruz Ölçüsü	Serbest Ölçü
Nazım Birimi	Beyit	Bent (Kıta)
Dil ve Üslup	Ağır, Osmanlıca tamlamalı / Epik-Hitabet	Sade, yaşayan Türkçe / Lirik-Epik
Sanat Anlayışı	Sanat toplum içindir	Sanat toplum içindir (Millî-Manevi)

Hürriyet Kasidesi ile Bayrak Şiirinin Detaylı Karşılaştırması

1. Şiirlerin Dönemle İlişkisi

- Hürriyet Kasidesi:** 19. yüzyılda, Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde ve Tanzimat Fermanı sonrasındaki siyasi arayışlar içinde yazılmıştır. Şiir, dönemin getirdiği "hak, hukuk, adalet, meşrutiyet" gibi yeni siyasi kavramların bir yansımasıdır.
- Bayrak:** 20. yüzyılda, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin gençlik yıllarında (1940) kaleme alınmıştır. Fransız işgalinden kurtulan Adana'nın kurtuluş günü için yazılan bu şiir, bağımsızlığını kazanmış bir milletin bayrağına duyduğu minneti, tarih bilincini ve cumhuriyetin milliyetçilik ideolojisini yansıtır.

2. İçerik

- Hürriyet Kasidesi:** Soyut bir kavram olan "özgürlük" (hürriyet) merkezdedir. Vatan sevgisi, feleğe ve haksızlıklara meydan okuma, millet yolunda fedakarlık yapma ve esarete başkaldırı temaları işlenir.
- Bayrak:** Somut bir nesne olan ama kutsal bir anlam taşıyan "Türk Bayrağı" merkezdedir. Bayrağın tarihsel süreçteki rolü, savaşta ve barıştaki anlamı, şehitlerin örtüsü olması ve bağımsızlığın sembolü olması epik-lirik bir dille anlatılır.

3. Dil ve Üslup Özellikleri

- Hürriyet Kasidesi:** Dili döneminin şartları gereği Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü, ağır ve ağdalıdır. Üslubu ise son derece coşkulu, gür sesli, epik (destansı) ve bir meydan okuma havasındadır.
- Bayrak:** Dili son derece sade, yalın ve anlaşılır bir Türkçedir. Halkın günlük hayatta kullandığı kelimeler seçilmiştir. Üslubu hem lirik hem de bayrağın heybetini anlattığı için epik bir nitelik taşır.

4. Nazım Birimi

- Hürriyet Kasidesi:** Klasik Divan edebiyatı geleneğine uygun olarak beyit (ikili dizeler) nazım birimiyle yazılmıştır.
- Bayrak:** Modern şiir geleneğine uygun olarak dizelerin kümelenmesiyle oluşan bentlerden meydana gelmiştir.

5. Biçimsel Özellikleri

- Hürriyet Kasidesi:** Divan şiirinin klasik bir formu olan kaside biçimiyle yazılmıştır. Kafiye şeması "aa - ba - ca - da..." şeklindedir. Biçimsel olarak tamamen eskiye (geleneğe) bağlıdır.
- Bayrak:** Herhangi bir geleneksel nazım şekline bağlı kalmayan, Cumhuriyet döneminin getirdiği serbest nazım biçimsel özelliklerini taşır. Kafiye şeması yoktur, ahenk vurgularla ve kelime tekrarlarıyla sağlanır.

6. Sanat Anlayışı

- Her iki şiir de ortak bir sanat anlayışına sahiptir: "Sanat toplum içindir."
- Namık Kemal, şiiri toplumu eğitmek, onlara hak ve hürriyet bilinci aşılacak için bir araç olarak görür.
- Arif Nihat Asya ise şiiri millî bilinci uyandırmak, vatan ve bayrak sevgisini pekiştirmek amacıyla toplumsal ve millî bir fayda gözeterek yazmıştır.

7. Ölçüsü

- Hürriyet Kasidesi:** Divan edebiyatı geleneğinin bir parçası olarak aruz ölçüsü ile yazılmıştır.
- Bayrak:** Herhangi bir hece ya da aruz kalıbına bağlı kalmadan, modern şiirin bir özelliği olan serbest ölçü ile kaleme alınmıştır.

8. Şiirin Amacı

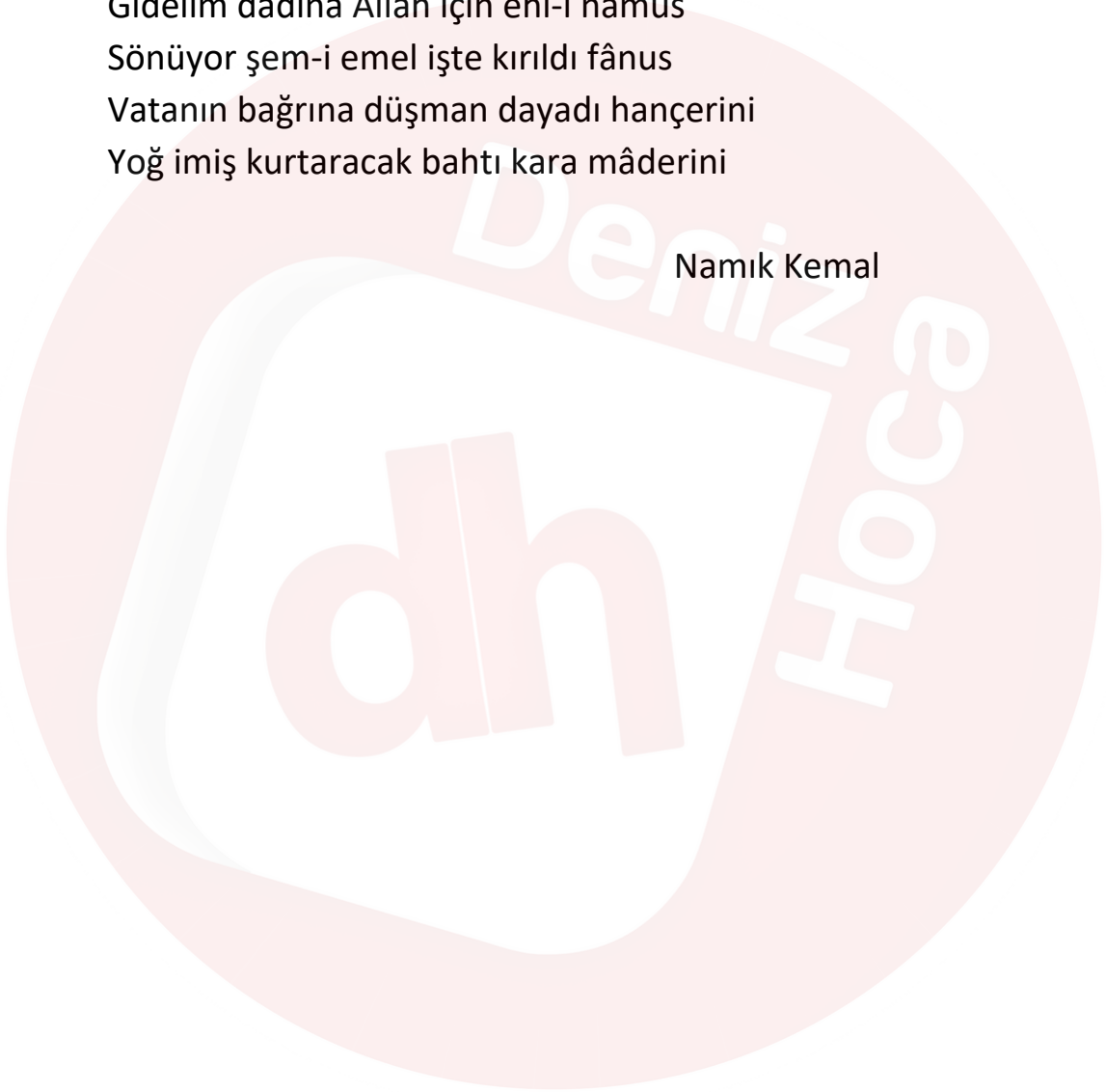
- Hürriyet Kasidesi:** Toplumda bir uyanış yaratmak; insanlara köle gibi yaşamamalarını, hürriyet ve adalet için mücadele etmeleri gerektiğini hatırlatmaktır. Siyasi ve sosyal bir farkındalık amacı taşır.
- Bayrak:** Milletten bağımsızlık sembolü etrafında kenetlenmesini sağlamak, bayrağa olan saygıyı ve sevgiyi en üst düzeye çıkarmak ve geleceğe yönelik bir bağımsızlık yemini etmektir.

Vatan Mersiyesi

Ah yaktık Őu mübarek vatanın her yerini
Saçtık eflâke kadar dūdunu âteşlerini
Kapadı gözde olanlar çıkacak gözlerini
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğ imiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Kendimizden niçin olduk bu kadar meyûs
Gidelim dâdına Allah için ehl-i nâmûs
Sönüyor Őem-i emel işte kırıldı fânus
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğ imiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Namık Kemal

DENİZ HOCA'NIN KİTAPLARI

Dil Bilgisi + Paragraf Taktikleri
Not + Etkinlik + Soru

AYT Edebiyat Konu Notları
+ Garanti Konu Özet Tabloları

